

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№3(1)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 576 sahifa,
2-mart, 2026-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

O'zbek oilalarida ona-bola munosabatlari va ularning oilaviy emotsional muhitni shakllantirishdagi ahamiyati.....	18
<i>Abdullayeva Dilbar Ubaydullayevna</i>	
O'quvchi yoshlarda sog'lom turmush tarzini shakllantirish – ijtimoiy-pedagogik muammo sifatida	22
<i>Mirzayeva Faroxat Odiljonovna</i>	
Raqamli muhit ta'sirida bolalar psixikasidagi transformatsiya jarayonlari.....	30
<i>Abdullayeva Sh. H.</i>	
Turli yosh davrlaridagi shaxslarda o'zini o'zi faollashtirish xususiyatlarining tafovutlanishi	33
<i>Qurbonboyev Azimbek Nazirboy o'g'li</i>	
Bolalarni maktab ta'limiga intellektual tayyorlash va vitagen tajribasini rivojlantirishga metodik yondashuvlar.....	37
<i>Abdullayeva Feruza Shavkatovna</i>	
Boshlang'ich sinflarda tabiiy fanlarni steam asosida o'qitishning interfaol metodlari	42
<i>Aliqarshiyeva Durdona Sharofiddin qizi</i>	
O'simliklar guruhlari mavzusini o'quvchilarga tushuntirishda interfaol metod va vositalardan foydalanishning samaradorligi.....	49
<i>Dehqonboyev Muhammad To'liqin o'g'li</i>	
Kichik maktab yoshidagi shaxsda ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni rivojlantirishning pedagogik shartlari	55
<i>Jo'rayev Avazbek Umar o'g'li</i>	
Matematika o'qitish jarayonida o'quvchilarning mantiqiy kompetentligini shakllantirish	59
<i>Kalandarova Maxliyo Aslonovna</i>	
Raqamli ta'lim sharoitida bo'lajak o'qituvchilarni pedagogik madaniyatini rivojlantirishda raqamli ta'lim imkoniyatlaridan samarali foydalanish.....	63
<i>Kamalova Dilrom Olimjon qizi</i>	
Maktabgacha ta'limni rivojlantirish – kelajak avlod kamolotiga qaratilgan strategik islohot.....	68
<i>Kamolova Gavhar Akbarovna</i>	
Axloqiy qadriyatlar asosida milliy ertaklardan foydalanish texnologiyasi.....	71
<i>Kayumova Nargiza Mirziyatievna, Xo'jayeva Sharofat Olimjon qizi</i>	
Insult bilan xastalangan bemorlarda nutq buzilishlari korreksiyasiga yondashuvlar	74
<i>Maxkamova Laylo Majidovna</i>	
Milliy ta'lim tizimini yangilash va rivojlantirishning strategik modeli	77
<i>Mengliqulova Maftuna Abdullayevna</i>	
Yangi O'zbekistonda ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlik va uning shaxs psixikasiga deterministik ta'siri	82
<i>Nishonova Oydinoy Mashrabjon qizi</i>	
Talabalarning mustaqil ta'lim faoliyatini tashkil etishda o'qituvchining fasilitatorlik roli	86
<i>Sariyeva E'tibor Matchanboyevna, Urazbayeva Sabohat Ortiqbayevna, Yuldasheva Gavxaroy O'rinboy qizi</i>	
Raqamli ta'lim platformalaridan foydalanishning bugungi holati: muammo va imkoniyatlari	90
<i>Suyarov Xurshid Baxriddinovich</i>	
Tarbiya darslarida boshlang'ich sinf o'quvchilarining kommunikativ kompetensiyasini shakllantirish metodikasi.....	95
<i>Toshpo'latova Guldona Tulqin qizi</i>	
Kreativ yondashuvni shakllantirishda o'qituvchining innovatsion faoliyatini shakllantirish metodikasi	98
<i>Usarova Marg'uba Nazar qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kommunikativ nutq malakasini rivojlantirishning metodologik asoslari.....	102
<i>Vaisova Yodgora Sardorbek qizi</i>	
Destruktiv oilalarda shaxslararo munosabat psixologiyasi	106
<i>Sharafutdinova Xadichaxon Gulyamutdinovna</i>	

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari direktorlarining axborot kompetensiyasini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	110
<i>Xalilayev Batirjon Taxirovich</i>	
O'quvchilarning individual ta'lim ehtiyojlarini aniqlash mezonlarining pedagogik va raqamli diagnostik asoslari	114
<i>Xalknazarova Aysuliw Maxsetbaevna</i>	
Klinik integratsiya asosida farmakologiya fanini o'qitish modelini ishlab chiqish	118
<i>Xasanboyeva Nafisaxon Abdullojonovna</i>	
Yurak glikozidlaridan zaharlanishni oldini olishni o'qitishning metodik-pedagogik asoslari	121
<i>Xoliqova Oyistaxon Yuldashevna</i>	
Oliy ta'lim tizimida raqamli transformatsiya sharoitida bo'lajak o'qituvchilarning universal va kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasi	125
<i>Xurramov Anvar Jumanazarovich</i>	
Studying the Role of Magic Numbers and Nucleon Shells in Nuclear Structure	129
<i>Yakubova Shoxidaxon Qodirovna, Dehqonova Ohista Qosimjonovna</i>	
Методика адаптивного физического воспитания молодежи с интеллектуальными нарушениями посредством специализированных гимнастических упражнений	133
<i>Аслонова Гуллола Акрам кизи</i>	
Понятие эмоционально-оценочной лексики	137
<i>Каримбаев Ниятбай Шарипович, Усенова Гульзира Женгисбай кызы</i>	
Изучение русского языка с использованием цифровых платформ: потребности, проблемы и решения	140
<i>Умарова Дильфуза Маматкуловна</i>	
Инклюзивное образование в Республике Узбекистан: сравнение с мировым опытом	144
<i>Пирманова Бахора Эшмухаммадовна</i>	
Inklyuziv ta'lim jarayonida empatiya va rahm-shafqatning pedagogik ahamiyati	148
<i>Olimova Sarvara Sobitxon qizi</i>	
Bo'lajak defektologlarni oila bilan ishlashga tayyorlashning nazariy asoslari	152
<i>M. B. Muxtorova</i>	
Maktabgacha yoshdagi eshitishida nuqsoni bor bolalarni talaffuzga o'rgatish metodlari	156
<i>Bo'ronova Suksoraxon Behzodjon qizi</i>	
The Role of Identity, Motivation, and Investment in Teaching English at School (Experimental Study)	160
<i>Shahobova Sitara Baxromovna</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarda umummadaniy kompetentlikni rivojlantirish jarayonining zamonaviy ta'lim paradigmasiga mos pedagogik modeli	166
<i>Olimova Dilrabo Nurali qizi</i>	
Raqamli transformatsiya sharoitida tikuvchilik va dizayn ta'limida innovatsion pedagogik yondashuvlar asosida talabalar kasbiy kompetentligini rivojlantirish muammolari va istiqbollari	169
<i>Umarova Fotima Abduraximovna</i>	
Boshlang'ich sinf o'qituvchilarini zamonaviy darsliklardan samarali foydalanishga o'rgatishning interaktiv metodlari	172
<i>Kosimova Gullola Mullajonovna</i>	
Iqtisodiy ixtisoslik talabalari kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning metodologik asoslarini takomillashtirish: rus tili fanini o'qitishda	176
<i>Nuraliyeva Maftuna G'ulomovna</i>	
Raqamli texnologiyalar asosida bo'lajak o'qituvchilarning metodik tayyorgarligini rivojlantirish bosqichlari	182
<i>Xidirova Nodira Abduganiyevna</i>	
Maktabgacha ta'limda ta'lim jarayonini samarali tashkil etishda pedagogning kompetensiyasi	185
<i>Eshmuratova Gauxar Maxsudovna</i>	
Frazeologik birliklar identifikatsiyasi	188
<i>Omadjon Azamov Burxonovich</i>	

O'smirlik davrida empatiya rivojlanishiga ijtimoiy tarmoqlar va virtual muloqotning ta'siri	192
Qodirova Zebuniso Malikovna	
Pedagogical Mechanisms for Enhancing the Competitiveness of Higher Education Services in the Context of Socio-Economic Globalization	197
Babayeva Lola Ibragimovna	
Integrativ yondashuv asosida talaba qizlarda jismoniy madaniyatni rivojlantirishning pedagogik tizimini takomillashtirishning dolzarbligi	202
M. X. To'xtamishева	
Murakkab nuqsonli bolalarni umumta'lim maktablariga tayyorlash jarayonida logopedning kommunikativ malakasini shakllantirishning nazariy va amaliy asoslari.....	207
Abdubokiyeva Adiba Baxodir qizi	
Oliy ta'limda mustaqil ta'lim mazmunini kognitiv kompetensiyalarga yo'naltirib tashkil etish	211
Adashova Guljaxon Muxammadjonovna	
STEAM yondashuvi asosida tayyorlov guruh bolalarining bilish faoliyatini faollashtirishning samarali yo'llari	215
G. B. Maxmudova	
Bo'lajak oligofreno-pedagoglarning kompetentlik faoliyatini tashkil etishning psixologik-pedagogik shart-sharoitlari	219
Jumaboyev Nurillo Xayrullo o'g'li	
Sun'iy intellekt asosida ta'lim sifatini monitoring qilish mexanizmlarini takomillashtirish	223
Jumanazarova G. U.	
Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarda duduqlanishni o'yin asosida bartaraf etish texnologiyalari	227
Jumanazarova Gullola Yoqubjanovna, Mamatqulova Sarbarxon Axmadjon qizi	
Axloqiy qadriyatlar asosida milliy ertaklardan foydalanish texnologiyasi.....	230
Kayumova Nargiza Mirziyatovna, Xo'jayeva Sharofat Olimjon qizi	
Sharq va G'arb mutafakkirlari merosida shaxs tarbiyasi masalalari	233
Mirabzalova Zaxro Shuhrat qizi	
Oliy ta'limda talabalarning o'z-o'zini personallashtirishini tashkil qilish	238
Shamsiddinova Adiba Muzaffar qizi	
Формирование интеллектуальных умений детей старшего дошкольного возраста в условиях цифровой образовательной среды	242
Скрыльников Юрий Степанович	
Динамика становления профессионально значимых личностных качеств будущих педагогов.....	246
Тиллашайхова Хосият Азаматовна	
Hamid Olimjon ijodining shakllanishidagi manbalar va ijodiy omillar.....	250
U. A. Jumanazarov	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilari moslashuvining psixologik yondashuvi	254
G. R. Ibragimova, Abdulkarimova Dilfuza	
Tarixiy obidalar asosida tasviriy san'at talabalari ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasi	258
Qurvanboyeva Diyora Muzaffar qizi	
Bo'lajak o'qituvchilarda sotsial intellekt va shaxslilik kamolotning o'zaro bog'liqligi	262
Avlayev Orif Umirovich	
AR texnologiyasi asosida kompyuter arxitekturasini o'qitishni takomillashtirishning pedagogik asoslari....	267
Saidkarimxonova Dilnozaxon Saidazizxon qizi	
Sun'iy intellektning ixtisoslashgan ta'lim muassasalari bitiruvchilarini tayyorlash sifatini oshirishdagi o'rni	273
Ubbiyev Alisher Tairovich	
Inklyuziv ta'lim bo'yicha respublikada olib borilayotgan faoliyat	277
Sattorova Mohira Aminqulovna	
Tasviriy faoliyat jarayonida maktabgacha tayyorlov guruh bolalarida emotsional intellektni shakllantirish .	281
Namzabayeva Lola Zakirovna, Malikova Umida Nurliboy qizi	
Sport maktablarida 12–14 yoshli gandbolchilarda to'pni ilish va uzatish texnikasini takomillashtirish metodikasini ishlab chiqish	285
Ismatullayeva Fotima Rustam qizi	

Методология изучения этнопсихологических аспектов понимания долга перед родителями: цели, задачи и гипотезы исследования	289
Эргашев П. С., Азимова Х. А.	
Uzluksiz ta'lim tizimida metakompetensiyalarni rivojlantirish strategiyalari va ularning tasnifi	292
Xurramov Anvar Jumanazarovich	
Fundirlash konsepsiyasi – kelajak pedagoglarining asosiy poydevori	296
G'oyimov Umar Eshmurodovich	
Pedagogik oliy ta'lim muassasalarida qo'llanilayotgan metodik ta'minotning hozirgi holati: tahliliy o'rganish	301
Xujamkulova Nafisa Ruzikulovna	
Pedagogik metod: intellekt xaritalar yordamida lazerlarning amaliyotda qo'llanilish sohalarini vizuallashtirish	307
Olimjonova Nigina Sobirjon qizi	
Maktabgacha ta'lim tashkiloti guruhlarida rivojlanish markazlarini tashkil etish	312
G. R. Ibragimova, Normamatova Rayhona Alisher qizi	
Pedagogik o'yinlar va interaktiv faoliyatlarning ta'lim jarayonidagi o'rni	317
Qodirova Sevara Shuxratovna	
Shaxs psixikasi rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar	325
Boboyeva Maxsuda Ataxonovna, Rajapboyeva Ozoda Shuxrat qizi, Karimova Malohat O'rinboy qizi	
Jismoniy tarbiya darslarida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanishning sifat samaradorligi	329
Hasanova Dilnora Rustam qizi, Ehnazarov Jo'raqul	
Integratsion yondashuv asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy sifatlarini shakllantirishning metodik tizimi	333
Boynazarova Munajat	
O'yin faoliyati orqali kasbga yo'naltirish mexanizmlari	337
Allaberdiyeva Kumri Xamrayevna, Toshmurodova Marjona	
Модель методического сопровождения педагогов доо в развитии математической грамотности и логического мышления старших дошкольников на основе игровых технологий	340
Гаухар Джанпеисова	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining baholash malakasini rivojlantirish muammolari va imkoniyatlari	347
Majidova Hilola Eshquvat qizi	
Формирование коммуникативной компетенции студентов на занятиях узбекского и иностраных языков: интегративный подход	351
Турланова Сауле Дадажановна	
Ta'lim jarayonida digital storytelling metodidan foydalanish orqali o'quvchilarning ijodiy yozuv kompetensiyasini shakllantirish	357
Maxsetova Zuxra Torebayevna	
Futbol mashg'ulotlarida kreativ yondashuvlarni qo'llash amaliyoti	361
Karimov Odiljon Baxadirovich	
Oliy ta'limda talabalarining kreativligini rivojlantirishda sun'iy intellektdan foydalanishning nazariy-metodologik asoslari (amaliy matematika yo'nalishi misolida)	364
Samatova Munira Dilshod qizi	
Подготовка к школе как условие развития коммуникативных умений у детей дошкольного возраста с тяжёлыми нарушениями речи	368
Ахмедова З. М., Абдурахмонова М. А.	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini rivojlantiruvchi ta'limni amalga oshirishga talaba motivatsiyaviy-qadriyatli munosabatlari tizimi shakllanganligi darajalari va ularning sifatiiy tavsifi	373
Ergasheva Matluba Burxonovna	
Ritmik va ijodiy gimnastika mashqlari orqali bolalarda estetik didni shakllantirish metodlari	378
Kamchiyev Salimberdi Xudayberdiyevich	

Interaktiv ta'lim platformalari asosida informatika va axborot texnologiyalari faniga oid kompetensiyalarni rivojlantirish samaradorligi.....	382
Karimov Feruz Raimovich	
Koxlear implantli bolalar og'zaki nutqini shakllantirishda qo'llaniladigan zamonaviy usullar	386
Mamasiddikova Maftuna Akbarjon qizi	
Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining media savodxonligini oshirishning zamonaviy pedagogik texnologiyalari.....	389
Masharibova Lobar Rayimberganovna	
Duduqlanuvchi bolalarda verbal muloqot ko'nikmalarini o'yin texnologiyalari asosida rivojlantirish.....	393
Mirtoyeva Shohruza Ibjohimjon qizi	
Maktab voleybol sport to'garaklari mashg'ulotlarida harakatli o'yinlardan foydalanish	396
Ortug'mat Jumanov, Zarina Abdusattarova	
Talabalar mustaqil ta'limini samarali tashkil etish omillari va mexanizmlari.....	400
Raxmatova Nargiza Dolibayevna	
Bola nutqining rivojlanishiga ta'sir ko'rsatuvchi salbiy va ijobiy muhit omillari. XXI asr taraqqiyotida nutq faoliyatining shakllanishi.....	403
Ro'ziyeva Nozimaxon Oybek qizi	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilarining ijodkorligini ijtimoiy-pedagogik faoliyatda rivojlantirish texnologiyasi.....	406
Sadikova Dilafuz Xusanovna, Butayeva Gavhar Xudoyorovna	
Fan va tabiatni tanishtirish orqali maktabgacha katta yoshdagi bolalarni rivojlantirish usullari	410
Sh. T. Musulmonova	
15-17 yoshgacha bo'lgan kurashchilarni yillik yuklamalarini taqsimlash	413
Qirgiboyev Shaxbozbek Aslidin o'gli, Xamidjonov Muhammadbobir Ulug'bek o'gli	
Davlat boshqaruvi tizimida korrupsiyaviy xavf-xatarlarni baholash va prognozlash metodologiyasi.....	416
Sotvoldiyev Akbarjon Umidjon o'g'li	
O'smirlar orasida tengdoshlar bosimi va uning psixologik ta'siri	419
Toshpo'latova O'giloy Baxtiyor qizi	
Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarni shaxsiy rivojlantirish.....	422
Turdiyeva Raxima Kurbanovna	
Matnli topshiriqlar vositasida ona tili darslarida o'quvchilarning kreativ tafakkurini rivojlantirish	426
Yulbarsov Ochilbek Obidjon o'g'li, Isayeva Gulnur Shakirjanovna	
Методы исследования сенсомоторных эффектов и внимания у детей дошкольного возраста.....	432
Г. С. Алиходжаева	
Роль театрализованной деятельности в формировании представлений о родине у дошкольников .	436
Г. С. Алиходжаева, У. О. Мамадалиева	
Логическое мышление детей 5–7 лет в вариативном дошкольном образовании: нормативные основания и концептуальная модель	440
Г. Э. Джанпеисова, В. В. Горбунова, Э. З. Убайдуллаева	
O'qitishning maqsad va vazifalarini talabalarning bo'lajak pedagogik faoliyatini modellashtirish sifatida ...	444
Murodova Umida Dilmurodovna	
Развитие прагматической компетенции аудирования с помощью инновационных технологий в обучении немецкому языку.....	449
Саидова Махсудахон Аббасовна	
Развитие профессиональной подготовки будущих воспитателей в системе высшего педагогического образования.....	452
Собирова Пошшаой Эркин кизи	
Современные педагогические концепции и структурные элементы игровых технологий.....	455
Хафизова Машхура Аминовна	
Davolanish ehtiyojiga ega bo'lgan bolalarga tibbiy-psixologik yondashuvlar	458
Po'latxo'jayeva Malika Rustamovna	
Equal Voice in the Classroom: A Gender-Based Approach	463
Gafurova Nodira Ravshanovna	

Matematik tafakkur kompetensiyalarini rivojlantirishda singapur ta'lim modelining innovatsion pedagogik yondashuvlari.....	468
<i>Sanobar Ibragimovna Kenjayeva</i>	
Boshlang'ich sinf mikrodars ishlanmasining texnologik xaritasini yaratish usullari.....	475
<i>Yusupova Gulshiraxan Zinatdinovna</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning pedagogik ahamiyati	479
<i>Sodiqova Gulbahor G'ofurjon qizi, Abduvohidova Rayhona Nuriddin qizi</i>	
6–7 yoshdagi bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda mantiqiy fikrlashga o'rgatishning ahamiyati	484
<i>Sultonova Sitara Zarif qizi</i>	
Debat texnologiyalari va akademik yozuv ko'nikmalarini rivojlantirish.....	488
<i>Gulamov Shavkat Maxmudovich</i>	
Kognitiv yuk nazariyasi asosida boshlang'ich sinflarda ingliz tili o'quv jarayonini optimallashtirish	492
<i>G'ulomova Moxinur Inomjon qizi</i>	
Muloqot madaniyati va liderlik ko'nikmalarining shakllanishidagi psixologik-pedagogik omillar	497
<i>Putatova Odinaxon Xamidovna</i>	
Tarbiyaviy ishlarni tashkil etish pedagogik muammo sifatida	501
<i>Qulmatova Xurshida Abdurahmonovna</i>	
O'quvchilarga algebrani o'qitishning dolzarb masalalari.....	504
<i>Qodirova B., Ibragimov N.</i>	
Bo'lajak biologiya o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini takomillashtirish masalalari	509
<i>Axmadjanova Moxiyat Sadriyevna</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarning elektron ta'lim resurslari va innovatsion dasturlar bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirish.....	513
<i>Sultansaidova Mushtariy Abzalxanovna</i>	
Jo'rg' Oruell asarlarida davr va shaxs fojiasi	516
<i>Xatamova Kumush Javxar qizi</i>	
“Tabiiy fanlar” fanini o'qitish texnologiyasini STEAM yondashuvi asosida tuzish metodikasi	519
<i>Imankulov Nurbek Tursunkul o'g'li, Ashirov Shamshidin Annazarovich</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'quv faoliyatiga samarali ta'sir etuvchi irodaviy sifatlar	525
<i>Ma'rufjonova Rohila Lutfulla qizi</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida texnik ijodkorlikni shakllantirishning mazmuni va metodikasi	528
<i>Xudaykulova Saida Zakirovna</i>	
Aqli zaiflik va autizm spektri buzilishining klinik-pedagogik farqlari	533
<i>Zakirova Fozilaxon Zafarjon qizi</i>	
STEAM yondashuvi asosida kreativ fikrlashni shakllantirishning didaktik imkoniyatlari.....	538
<i>Erkinov Ozodbek Faxriddin o'g'li</i>	
Neologizmlar – badiiy matnda uslubiy vosita sifatida	540
<i>Ibragimova Shoira Normuminovna</i>	
Nutq nuqsoniga ega bo'lgan bolalar ota-onalarini logopedik korreksion ishiga jalb etish	543
<i>Jumanazarova Gullola Yoqubjanovna, Abdullayeva Gulzoda Abdurazzoq qizi</i>	
Rus tili darslarining samaradorligini oshirishda nutqiy kompetensiyani shakllantirishning ilmiy-metodik asoslari.....	546
<i>Jurayeva Nilufar Shovkat qizi</i>	
Autizm spektridagi bolalarda nutqni rivojlantirish uchun sensor integratsiya usullarining ta'sirini o'rganish.....	549
<i>Mo'minova Gulnora Qurvonali qizi</i>	
Yosh taekvondochilarni maxsus mashqlar yordamida kyorugi texnikasini rivojlantirish	552
<i>Sheraliyev Sarvarbek Soxibjon o'g'li</i>	
“Motivatsion yondashuv” hamda “kreativ fikrlash” tushunchalarining mazmun va mohiyati	556
<i>Toshnazarova Mohinur O'sarali qizi</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarning muloqot madaniyatini rivojlantirishda kompetensiyaviy yondashuvning o'rni	559
<i>Umarova Feruzabonu Bobir qizi</i>	

Ta'lim falsafasining ijtimoiy-madaniy evolyutsiyasi	562
Uzakova Zahroxon Muhammad Zarif qizi	
Fizika ta'limida ijodiy tafakkurni shakllantirishning innovatsion modeli: muammoli ta'lim va interfaol metodlar asosida kompetensiyaviy yondashuv	565
Yusupov Kodirjan Batirovich	
Игровые проекты как средство обучения предложениям английского языка.....	569
Нуратдинова Наргиза Бахтияровна	
Формирование межкультурной коммуникативной компетенции через изучение речевого этикета в цифровой среде (мессенджеры и социальные сети)	572
Юсупова Сохила Сайфиевна	

AQLI ZAIFLIK VA AUTIZM SPEKTRI BUZILISHINING KLINIK-PEDAGOGIK FARQLARI

Zokirova Fozilaxon Zafarjon qizi

Qo'qon universiteti "Maxsus pedagogika" yo'nalishi 2-kurs talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada aqli zaiflik va autizm spektri buzilishi o'rtasidagi klinik hamda pedagogik farqlar ilmiy asosda tahlil qilinadi. Tadqiqotda ushbu rivojlanish buzilishlarining differensial tashxisi, shuningdek, pedagogik yondashuvlarning ahamiyati yoritilgan. Mazkur ikki holatni farqlash jarayonida yuzaga keladigan diagnostik qiyinchiliklar ham ko'rib chiqiladi. O'qitish va terapevtik jarayonlarda individual yondashuvlarning muhimligi alohida ta'kidlanadi. Tadqiqot natijalari klinik va pedagogik farqlarni aniqlash orqali metodik yondashuvlarni takomillashtirish hamda pedagogik amaliyotda bolalarning rivojlanish imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi. Inklyuziv ta'lim sharoitida autizm spektri buzilishi va aqli zaiflikka ega bolalar uchun individual ta'lim dasturlarini ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: aqli zaiflik, autizm spektri buzilishi, klinik diagnostika, pedagogik yondashuv, differensial tashxis, inklyuziv ta'lim, ijtimoiy ko'nikmalar, korreksion pedagogika, psixologik diagnostika, nutq rivojlanishi, stereotip xulq-atvor, individual ta'lim dasturi.

Abstract: This article presents a scientific analysis of the clinical and pedagogical differences between intellectual disability and autism spectrum disorder. The study examines the importance of differential diagnosis and pedagogical approaches in identifying and supporting children with these developmental conditions. Particular attention is given to the diagnostic challenges that arise when distinguishing between the two disorders. The article emphasizes the necessity of individualized approaches in both educational and therapeutic processes. The research findings contribute to improving methodological approaches and expanding the developmental opportunities of children in pedagogical practice. In the context of inclusive education, the development of individualized educational programs for children with autism spectrum disorder and intellectual disability is of particular importance.

Key words: intellectual disability, autism spectrum disorder, clinical diagnosis, pedagogical approach, differential diagnosis, inclusive education, social skills, corrective pedagogy, psychological assessment, speech development, stereotyped behavior, individual education program.

Аннотация: В данной статье проводится научный анализ клинко-педагогических различий между умственной отсталостью и расстройствами аутистического спектра. В исследовании рассматриваются вопросы дифференциальной диагностики данных нарушений развития, а также значение педагогических подходов при работе с такими детьми. Особое внимание уделяется трудностям, возникающим при их диагностическом разграничении. Подчеркивается необходимость применения индивидуальных подходов в образовательных и терапевтических процессах. Результаты исследования способствуют совершенствованию методических подходов и расширению возможностей развития детей в педагогической практике. В условиях инклюзивного образования особое значение приобретает разработка индивидуальных образовательных программ для детей с расстройствами аутистического спектра и умственной отсталостью.

Ключевые слова: умственная отсталость, расстройства аутистического спектра, клиническая диагностика, педагогический подход, дифференциальная диагностика, инклюзивное образование, социальные навыки, коррекционная педагогика, психологическая диагностика, развитие речи, стереотипное поведение, индивидуальная образовательная программа.

KIRISH

Aqli zaiflik va autizm spektri buzilishi bugungi kunda maxsus pedagogika, psixologiya hamda sog'liqni saqlash sohalarida dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Dunyo miqyosida bolalar va o'smirlar orasida ushbu rivojlanish buzilishlari uchrab turadi va ularning ijtimoiy moslashuvi, ta'lim jarayonida ishtiroki hamda shaxsiy rivojlanishiga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatadi. Aqli zaiflik va autizm spektri buzilishi klinik jihatdan bir-biridan farq qiluvchi rivojlanish holatlari bo'lishiga qaramay, ayrim holatlarda tashxis qo'yish jarayonida murakkabliklar

yuzaga kelishi mumkin. Shu sababli ularning differensial tashxisi hamda pedagogik yondashuvlarini aniq belgilash zamonaviy ilmiy va amaliy tadqiqotlar uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

So'nggi yillarda inklyuziv ta'lim tizimining keng joriy etilishi natijasida turli rivojlanish xususiyatlariga ega bolalar umumta'lim muassasalariga faol jalb etilmoqda. Biroq amaliy tajriba shuni ko'rsatadiki, aqli zaiflik va autizm spektri buzilishining ayrim tashqi klinik belgilarida o'xshash jihatlar mavjud bo'lgani sababli, ularni o'zaro farqlash jarayoni ba'zan murakkablashadi. Noto'g'ri tashxis qo'yilishi esa bola bilan olib boriladigan korreksion-pedagogik ishlarning samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi hamda individual rivojlantirish dasturlarini to'g'ri tanlash jarayonini qiyinlashtirishi mumkin. Aqli zaiflik asosan intellektual rivojlanish darajasining umumiy pasayishi bilan tavsiflansa, autizm spektri buzilishida ijtimoiy muloqotning cheklanishi, stereotip xulq-atvor hamda kommunikativ funksiyalarning o'ziga xos buzilishlari yetakchi o'rinni egallaydi. Shu bois aqli zaiflik va autizm spektri buzilishining klinik-pedagogik farqlarini aniq belgilash hamda ularni differensial tashxislash mezonlarini ishlab chiqish zamonaviy maxsus pedagogikaning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Aqli zaiflik va autizm spektri buzilishining klinik hamda pedagogik xususiyatlarini qiyosiy tahlil qilish, ularning o'zaro farqli jihatlarini aniqlash va differensial tashxis asoslarini ilmiy jihatdan asoslash mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi sifatida belgilandi.

"Oligofreniya" atamasi yunoncha "oligos" – kam, "phren" – aql so'zlaridan kelib chiqqan bo'lib, intellektual rivojlanishning sezilarli darajada cheklanishi bilan tavsiflanadigan holatni anglatadi. Aqli zaif bolalarda bosh miyaning organik zararlanishi natijasida oliy asab faoliyatining ayrim funksiyalarida buzilishlar kuzatilishi mumkin. Bunday holatlar shartsiz reflekslarning shakllanishi, bosh miyada qo'zg'alish va tormozlanish jarayonlarining o'zaro muvozanati hamda ikkinchi signal tizimi faoliyatida ham namoyon bo'lishi ehtimoldan xoli emas. Natijada bolalarda jismoniy, nutqiy va kognitiv rivojlanish jarayonlarida ayrim o'ziga xos xususiyatlar kuzatiladi.

Aqli zaif bolalarda ayrim hollarda yuz ifodasi nisbatan sodda yoki passiv bo'lishi, hissiy reaksiyalar sekin namoyon bo'lishi mumkin. Ba'zi vaziyatlarda motor koordinatsiyasi va tana rivojlanishining yoshga nisbatan sekinlashuvi kuzatiladi. Nutq rivojlanishida esa so'z boyligining cheklanganligi, grammatik xatolar mavjudligi hamda ayrim so'zlarni talaffuz qilishdagi qiyinchiliklar namoyon bo'lishi mumkin. Bunday bolalarda suhbat jarayoniga qiziqishning pastligi yoki nutqning qisqartirilgan shakllari uchrashi ham ehtimoldan xoli emas. Kognitiv faoliyatda esa oddiy tushunchalarni anglash hamda vazifalarni bajarishda qiyinchiliklar, diqqatning tez chalg'ishi yoki uzoq vaqt saqlanmasligi kuzatiladi. Abstrakt fikrlashning shakllanishi ham nisbatan murakkab jarayon sifatida namoyon bo'lishi mumkin.

Shu bilan birga, aqli zaif bolalar guruhiga ayrim boshqa rivojlanish holatlariga ega bolalar kiritilmaydi. Jumladan, aqliy rivojlanishdagi muammolar bosh miyaning organik buzilishlari bilan bog'liq bo'lmagan pedagogik qarovsiz bolalar, ruhiy rivojlanishi vaqtinchalik orqada qolgan bolalar hamda aqliy jihatdan saqlangan bo'lsa-da, chuqur nutq nuqsonlariga ega bo'lgan bolalar ushbu toifaga kiritilmaydi.

Autizm spektri buzilishi esa rivojlanishning neyropsixologik xususiyatlari bilan tavsiflanadigan holat hisoblanadi. "Autizm" atamasi yunoncha "autos" – o'zi so'zidan kelib chiqqan bo'lib, shaxsning tashqi ijtimoiy muhit bilan muloqot jarayonida o'ziga xos qiyinchiliklar kuzatilishini anglatadi. Autizm spektri buzilishiga ega bolalarda tashqi olam bilan kommunikativ aloqalarning cheklanishi, ijtimoiy muloqotdagi o'ziga xos xususiyatlar hamda ayrim takrorlanuvchi xulq-atvor shakllari kuzatilishi mumkin. Ba'zan bunday bolalarning xatti-harakatlari atrof-dagilar tomonidan to'g'ri talqin qilinmasligi mumkin, bu esa ularning ijtimoiy muhitga moslashuv jarayonini qiyinlashtiradi. Shu sababli autizm spektri buzilishiga ega bolalar bilan ishlash jarayonida pedagogik va psixologik qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Autizm spektri buzilishining asosiy belgilari odatda bolaning hayotining bir yoshidan uch yoshigacha bo'lgan davrda asta-sekin namoyon bo'la boshlaydi. Bunda ota-onalar va mutaxassislar bolaning ijtimoiy aloqaga kirishish darajasi, nutq rivojlanishi, atrof-muhitga qiziqishi hamda xulq-atvoridagi o'ziga xos xususiyatlarga e'tibor qaratishlari lozim. Masalan, bola ota-onasi bilan muloqotga kirishishga kamroq intilishi, yolg'iz o'yinlarni afzal ko'rishi, buyumlarni ma'lum tartibda joylashtirishga moyilligi yoki atrof-muhit bilan aloqa qilishga qiziqishining sustligi kuzatilishi mumkin. Shuningdek, bola ko'z bilan aloqa o'rnatishda qiyinchilikka duch kelishi yoki imo-ishoralar orqali o'z istaklarini ifodalashda cheklanishlar namoyon bo'lishi ehtimoldan xoli emas. Bunday holatlar bolaning rivojlanish xususiyatlarini chuqurroq o'rganish hamda mutaxassislar tomonidan zarur diagnostik baholashni amalga oshirish zarurligini ko'rsatadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Autizm spektri buzilishi va aqli zaiflikni differensial tashxislash masalasi ko'plab xorijiy olimlar tomonidan chuqur tadqiq etilgan. M. Rutter autizm va aqli zaiflikni farqlash muammosiga alohida e'tibor qaratib, quyidagicha ta'kidlaydi: "Autizmni aqli zaiflikdan ajratishda bolaning umumiy kognitiv darajasidan ko'ra ijtimoiy muloqot va kommunikativ rivojlanish xususiyatlarini baholash hal qiluvchi ahamiyatga ega" ^[1]. Ushbu fikr autizm tashxisida intellekt darajasi har doim ham birlamchi mezon bo'lavermasligini ilmiy jihatdan asoslaydi. Autizm spektri buzi-

lishini to'g'ri tashxislash uchun maxsus standartlashtirilgan kuzatuv metodlari zarur, chunki ayrim holatlarda autizm belgilari aqli zaiflik belgilariga o'xshash ko'rinishda namoyon bo'lishi mumkin ^[2]. Bu holat pedagogik amaliyotda differensial diagnostikaning muhimligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Autizm spektri buzilishiga ega bolalarda kuzatiladigan asosiy qiyinchiliklar ko'pincha umumiy intellekt darajasining pasayishi bilan emas, balki ijtimoiy kognitsiya rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari bilan bog'liq bo'ladi. Ularning asosiy qiyinchiligi boshqa insonlarning fikrlari, hissiyotlari va niyatlarini anglash hamda ularga mos ravishda munosabat bildirish qobiliyatining yetarli darajada shakllanmaganligida namoyon bo'ladi. Shu sababli autizmni baholash jarayonida intellekt testlari ikkilamchi ahamiyat kasb etib, ijtimoiy muloqot va kommunikativ xulq-atvor ko'rsatkichlari muhim diagnostik mezon sifatida qaraladi ^[3].

Aqli zaiflik esa shaxsning intellektual faoliyatining barqaror va umumiy pasayishi bilan tavsiflanadigan rivojlanish holati hisoblanadi. Bu holat fikrlash jarayonlarining sekinlashuvi, tahlil qilish va umumlashtirish qobiliyatining cheklanishi hamda mantiqiy xulosalar chiqarish jarayonining murakkablashuvi bilan namoyon bo'ladi. Mazkur xususiyatlar nafaqat bilimlarni o'zlashtirish jarayoniga, balki kundalik hayot faoliyatiga, ijtimoiy moslashuvga, mustaqil qaror qabul qilish hamda muloqot jarayonlariga ham ta'sir ko'rsatadi ^[4].

Aqli zaiflik tashxisini belgilash jarayonida faqat intellekt ko'rsatkichlari bilan cheklanib qolish yetarli hisoblanmaydi. Shaxsning kundalik hayotdagi adaptiv xulq-atvori, ijtimoiy muhitga moslashuv darajasi hamda mustaqil faoliyatni amalga oshira olish qobiliyati ham muhim diagnostik mezonlar sifatida e'tiborga olinishi zarur. Intellektual rivojlanish darajasining pastligi bilan bir qatorda adaptiv ko'nikmalarning yetarli darajada shakllanmaganligi ham aqli zaiflik tashxisining muhim komponentlaridan biri hisoblanadi ^[5].

Autizm spektri buzilishi va aqli zaiflikni o'zaro farqlashda faqat intellektual test natijalariga tayanish ilmiy hamda amaliy jihatdan yetarli emas. To'g'ri differensial tashxis qo'yish uchun bolaning nutq rivojlanishi, ijtimoiy muloqot xususiyatlari, xulq-atvor stereotiplari, emotsional reaksiyalari hamda atrof-muhit bilan o'zaro munosabatlari kompleks tarzda baholanishi lozim. Ana shunday ko'p tomonlama yondashuv autizm va intellektual rivojlanish buzilishlarini aniq ajratish imkonini beradi ^[6].

Po'latova autizm spektri buzilishiga ega bolalarni pedagogik baholash jarayonida ijtimoiy va kommunikativ ko'nikmalarni aniqlash muhim diagnostik yo'nalish ekanini ta'kidlaydi. Uning fikricha, autizm spektri buzilishiga ega bolalarda ijtimoiy munosabatlar, kommunikativ xulq-atvor va o'zaro aloqadagi o'ziga xos xususiyatlarni aniqlash pedagogik diagnostikaning markaziy vazifalaridan biri hisoblanadi. Chunki aynan ushbu ko'rsatkichlar bolaning atrof-muhit bilan samarali muloqot qilish qobiliyatini belgilaydi hamda korreksion-pedagogik yondashuvni shakllantirishda muhim mezon bo'lib xizmat qiladi ^[7].

Aqli zaiflik va autizm spektri buzilishini to'g'ri tushunish hamda ularni differensial diagnostika qilish uchun nafaqat intellektual ko'rsatkichlar, balki adaptiv xulq-atvor, muloqot qobiliyati, emotsional reaksiyalar hamda atrof-muhit bilan o'zaro aloqadagi farqlar kompleks tarzda baholanishi zarur. Bunday yondashuv pedagoglarga to'g'ri tashxis qo'yish hamda individual reabilitatsiya va ta'lim strategiyalarini ishlab chiqish imkonini beradi ^[8].

Inkluziv ta'lim sharoitida autizm spektri buzilishiga ega bolalar uchun mos pedagogik texnologiyalar va strukturali o'qitish metodlarini qo'llash muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu metodlar bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirish, o'zini o'zi boshqarish, mustaqil qaror qabul qilish hamda kommunikativ vazifalarni bajarish qobiliyatlarini rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bu esa pedagogik amaliyotda autizm spektri buzilishi va aqli zaiflikni to'g'ri farqlash zaruratini yanada kuchaytiradi ^[9].

Shuningdek, aqli zaiflik va autizm spektri buzilishini aniq ajratish psixopedagogik diagnostika metodlarining to'g'ri tanlanishi, strukturali kuzatuvlar, ijtimoiy-kommunikativ testlar hamda adaptiv xulq-atvor tahlillarini o'z ichiga olgan kompleks diagnostika jarayoni orqali amalga oshirilishi lozim. Bunday yondashuv nafaqat tashxis qo'yish jarayonida, balki individual rivojlanish rejasini ishlab chiqishda ham muhim ahamiyatga ega ^[10].

So'nggi yillarda autizm spektri buzilishiga ega bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishda sun'iy intellekt texnologiyalarining imkoniyatlari ham keng o'rganilmoqda. Mazkur texnologiyalar bolalarga ijtimoiy muloqot jarayonida faolroq ishtirok etish, muloqot uslublarini tushunish hamda o'z his-tuyg'ularini ifodalash ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Sun'iy intellekt asosidagi o'qitish texnologiyalari pedagogik jarayonni takomillashtirishga va bolalarning rivojlanish imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi ^[11].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot metodologiyasi aqli zaiflik va autizm spektri buzilishiga ega bolalar bilan olib borilgan ilmiy-pedagogik ishlar asosida shakllantirildi. Tadqiqot jarayoni korreksion-pedagogik mashg'ulotlar, psixologik testlar hamda tizimli kuzatuv metodlari asosida tashkil etildi. Tadqiqot davomida har ikki guruh bolalar uchun alohida metodik yondashuvlar qo'llanilib, ularning rivojlanish xususiyatlari qiyosiy tahlil qilindi.

Ma'lumki, aqli zaiflik va autizm spektri buzilishi ayrim tashqi belgilar jihatidan o'xshash ko'rinishlarga ega bo'lishi mumkin. Biroq ushbu rivojlanish buzilishlarining klinik mexanizmlari, rivojlanish xususiyatlari hamda simptomatik belgilari bir-biridan sezilarli darajada farq qiladi. Shu sababli ularni ilmiy asosda qiyosiy o'rganish differensial tashxis qo'yish jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi.

Quyida keltirilgan jadvalda aqli zaiflik va autizm spektri buzilishining asosiy klinik xususiyatlari qiyosiy tahlil asosida yoritib berilgan (1-jadval).

1-jadval: Klinik farqlar

	Aqli zaiflik	Autizm spektri buzilishi
Etiologik asos	Bosh miya organik shikastlanishi, irsiy yoki perenatal omillar.	Neyrorivojlanish buzilishi, genetik va neyrobiologik omillar
Asosiy klinik belgi	Umumiy intellektual rivojlanishning barqaror pasayishi.	Ijtimoiy muloqot va xulq-atvorning sifat jihatdan buzilish
Intellekt darajasi	IQ darajasi odatda me'yordan past.	Intellekt normal yoki yuqori bo'lishi mumkin
Nutq rivojlanishi	Nutq sekin va cheklangan, lekin muloqotga yo'naltirilgan.	Nutqning kommunikativ funksiyasi buzilgan, exolaliya kuzatiladi
Ijtimoiy aloqa	Ijtimoiy aloqaga kirishishga intilish mavjud.	Ijtimoiy aloqadan chekinish va qiziqishning sustligi
Xulq-atvor xususiyati	Mustaqil faoliyatning sustligi va tashqi ko'makka muhtoj.	Stereotip va takrorlanuvchi xatti-harakatlar, xulq-atvorning rigidligi
Sensor sezgirlik	Odatda me'yoriy	Giper yoki gipo sezgirlik holatlar.
Diagnostic testlar	WISC, Stanford–Binet, adaptiv xulq shkalalari.	ADOS, CARS, M-CHAT, ijtimoiy ko'nikmalar shkalasi
Klinik baholash usuli	Intellekt testlari va tibbiy-psixologik diagnostika	Kompleks neyropsixologik va xulq-atvor diagnostikasi.

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, aqli zaiflik holatida yetakchi belgi intellektual rivojlanish darajasining umumiy pasayishi bilan tavsiflanadi. Autizm spektri buzilishida esa intellekt darajasi turli ko'rinishda namoyon bo'lishi mumkin. Bunda asosiy xususiyat ijtimoiy kommunikatsiya jarayonlari hamda xulq-atvor tizimidagi sifat jihatidan o'ziga xos o'zgarishlar bilan bog'liq ekanligi kuzatiladi (2-jadval).

2-jadval: Pedagogik farqlar

	Aqli zaiflik	Autizm spektri buzilishi
Ta'lim maqsadi	Intellektual va o'quv ko'nikmalarini shakllantirish.	Ijtimoiy muloqot va adaptiv xulqni rivojlantirish
Asosiy yondashuv	Kognitiv-pedagogik yondashuv Xulq-atvor va kommunikativ yondashu	Xulq-atvor va kommunikativ yondashuv
Mashg'ulot turi	Guruhli va individual darslar.	Asosan individual korreksion mashg'ulotlar
O'qitish metodlari	Didaktik mashqlar, takrorlash, ko'rgazmalilik	ABA, TEACCH terapiyalar, vizual qo'llab-quvvatlash.
Nutq bilan ishlash	Logopedik korreksiya an'anaviy usullarda	Kommunikativ nutqni shakllantirishga yo'naltirilgan usulla
Ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish	Umumiy ijtimoiy moslashuv.	Maxsus tuzilgan ijtimoiy ssenariylar va treninglar
Baholash mezonlari	Bilim va ko'nikmalar darajasi.	Xulq-atvor dinamikasi va kommunikativ faollik.
Natijani baholash usuli	Test va nazorat ishlari	Kuzatuv protokollari, xulq tahlili.
Pedagogik strategiya	Soddalashtirilgan ta'lim dasturi Shaxsga yo'naltirilgan individual dastu	Shaxsga yo'naltirilgan individual dastur

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot jarayonida aqli zaiflik tashxisiga ega bolalar hamda autizm spektri buzilishiga ega bolalar bilan psixologik-pedagogik kuzatuvlar va diagnostik tekshiruvlar o'tkazildi. Olingan natijalar ushbu ikki guruh o'rtasida muhim klinik va pedagogik farqlar mavjudligini ko'rsatdi.

Kuzatuvlar natijasiga ko'ra, aqli zaiflikka ega bolalarda asosiy qiyinchiliklar intellektual faoliyatning umumiy pasayishi, mantiqiy fikrlash jarayonining sustligi hamda o'quv materialini o'zlashtirish jarayonidagi murakkabliklarda namoyon bo'ldi. Shu bilan birga, ular ijtimoiy muloqotga kirishishga intilishi va kattalar bilan emotsional aloqa o'rnatishga tayyorligi bilan ajralib turdi.

Autizm spektri buzilishiga ega bolalarda esa intellekt darajasi turlicha namoyon bo'lishiga qaramay, asosiy xususiyat ijtimoiy muloqotdagi o'ziga xos qiyinchiliklar, stereotip xulq-atvor, rigidlik hamda sensor sezgirlikning o'zgarishlari bilan bog'liq holda kuzatildi.

Psixologik testlar (ADOS, CARS, WISC, PPVT) natijalari ham ushbu farqlarni tasdiqladi. Jumladan, aqli zaif bolalarda intellekt ko'rsatkichlari umumiy darajada pasayganligi kuzatilgan bo'lsa, autizm spektri buzilishiga ega bolalarda intellekt ko'rsatkichlari nisbatan saqlangan holda namoyon bo'ldi, biroq ijtimoiy ko'nikmalar darajasi sezilarli darajada cheklanganligi aniqlangan.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mazkur tadqiqot aqli zaiflik va autizm spektri buzilishining klinik hamda pedagogik jihatdan bir-biridan farq qiluvchi rivojlanish buzilishlari ekanligini ilmiy asosda yoritib beradi. Qiyosiy tahlillar natijalari shuni ko'rsatdiki, ushbu holatlarda ayrim tashqi belgilar o'xshash bo'lishi mumkin, biroq ularning kelib chiqish mexanizmlari, yetakchi simptomlari hamda rivojlanish yo'nalishlari sezilarli darajada farqlanadi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, aqli zaiflik holatida asosiy xususiyat intellektual faoliyatning umumiy va barqaror pasayishi bilan bog'liq bo'lib, bu jarayon bolaning bilish faoliyati, o'quv jarayonidagi ishtiroki hamda kundalik hayotdagi mustaqillik darajasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, bunday bolalarda ijtimoiy muloqotga ehtiyoj hamda emotsional aloqa o'rnatishga intilish nisbatan saqlangan holda namoyon bo'ladi.

Autizm spektri buzilishida esa intellektual imkoniyatlar turli darajada namoyon bo'lishi mumkin. Biroq ushbu holatda asosiy xususiyat ijtimoiy-kommunikativ funksiyalarning o'ziga xos buzilishi, stereotip xulq-atvor hamda sensor sezgirlikdagi o'zgarishlar bilan tavsiflanadi.

Pedagogik nuqtayi nazardan qaralganda, har ikki guruh bolalar bilan olib boriladigan ta'lim-tarbiya jarayonining mazmuni, metodlari va baholash mezonlari o'zaro farqlanishi zarurligi aniqlangan. To'g'ri differensial tashxis asosida tanlangan individual ta'lim hamda korreksion rivojlantirish dasturlari bolalarning rivojlanish imkoniyatlarini kengaytirishga va inklyuziv ta'lim sharoitida samarali moslashuviga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, aqli zaiflik va autizm spektri buzilishini aniq farqlash nafaqat klinik diagnostika, balki pedagogik faoliyat samaradorligini ta'minlashda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu farqlarni hisobga olgan holda qo'llaniladigan kompleks, tizimli hamda shaxsga yo'naltirilgan yondashuv bolalarning ta'lim sifati, ijtimoiy integratsiyasi va hayot sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Aqli zaiflik va autizm spektri buzilishini aniq farqlash maqsadida maktab va tibbiyot muassasalarida kompleks psixologik-pedagogik diagnostika tizimini keng joriy etish muhim hisoblanadi. Shuningdek, pedagoglar va mutaxassislar uchun differensial tashxis metodlari bo'yicha malaka oshirish kurslarini tashkil etish maqsadga muvofiqdir. Har bir bola uchun individual ta'lim va korreksion rivojlantirish dasturlarini ishlab chiqish hamda inklyuziv ta'lim muhitida ijtimoiy moslashuvni qo'llab-quvvatlovchi zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Rutter, Michael. Diagnosis and Definition of Childhood Autism // Journal of Autism and Childhood Schizophrenia. – 1978. – Vol. 8(2). – P. 139–161.
2. Wing, Lorna. The Autistic Spectrum: A Guide for Parents and Professionals. – London: Constable & Robinson, 1996. – 240 p.
3. Baron-Cohen, Simon; Leslie, Alan; Frith, Uta. Does the Autistic Child Have a "Theory of Mind"? // Cognition. – 1985. – Vol. 21(1). – P. 37–46.
4. Wechsler, David. The Measurement of Adult Intelligence. – Baltimore: Williams & Wilkins, 1958. – 297 p.
5. Luckasson, Robert; Borthwick-Duffy, Sharon; Buntinx, William. Mental Retardation: Definition, Classification, and Systems of Supports. – Washington: American Association on Intellectual and Developmental Disabilities (AAIDD), 2002. – 312 p.
6. Kaufman, Alan. Intelligent Testing with the WISC. – New York: Wiley, 2004. – 418 p.
7. Schopler, Eric; Reichler, Robert; Renner, Barbara. The Childhood Autism Rating Scale (CARS). – Los Angeles: Western Psychological Services, 1994. – 96 p.
8. Nikolskaya, Olga Sergeevna. Metodika raboty s detmi s rasstroystvami autisticheskogo spektra. – Moskva: Prosveshchenie, 2017. – 256 s.
9. Po'latova, Sharofat Murodovna. Autizm spektri buzilishiga ega bolalarni pedagogik diagnostika qilishning nazariy asoslari // Xalq ta'limi muammolari. – Toshkent, 2019. – №4. – B. 56–61.
10. Xudoyberdiyeva, Malika Tursunovna. Maxsus pedagogika asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti, 2020. – 184 b.
11. Rahmonov, Nodirjon; Zokirova, Fozila. Autizm spektridagi bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini sun'iy intellekt yordamida rivojlantirish metodlari // Qo'qon universiteti xabarnomasi. – 2026. – №17. – B. 16–18. DOI: <https://doi.org/10.54613/ku.v17i.1347>.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №3(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.